

Umělecké ideje: moderna a avantgarda

René Magritte, Falešné zrcadlo, 1928

Impresionismus a postimpresionismus

Symbolismus a secese

- Impresionismus se téměř obešel bez teoretických textů, teorie i praxe postimpresionismu využívala poznatků soudobé vědy.
- **Albert Aurier**, manifest symbolismu ve výtvarném umění, 1890 (literární manifest Louis Moréas, 1886, Le Figaro)
- **Paul Signac**, *D'Eugène Delacroix au Néoimpressionisme*, 1899
- **Julius Meier-Graefe**, *Entwicklungsgeschichte der modernen Kunst*, 1.vyd. 1904, závěrečná úprava po 1920
- **Ludwig Hevesi**, *Acht Jahre Sezession*, 1905
- **Maurice Denis**, *Théories*, 1920, shrnutí textů teoretika skupiny Nabis od 80. let 19. stol.
- Teorie **Paula Cézanna** (shrnul Joachim Gasquet)
- Teorie **Vincenta van Gogha**, z korespondence (bratr Theo)

Paul Signac

Portrét Felixe Féneona, 1870

Obrazy neoimpresionistů nejsou ani studie, ani závěsné obrazy, ale příklady umění velké dekorativní hodnoty, které oběťují anekdotický děj linii, analýzu syntéze, těkavost stálosti, a překonávají tak dosavadní pochybné metody zkoumání přírody svou nedotknutelnou pravdivostí.

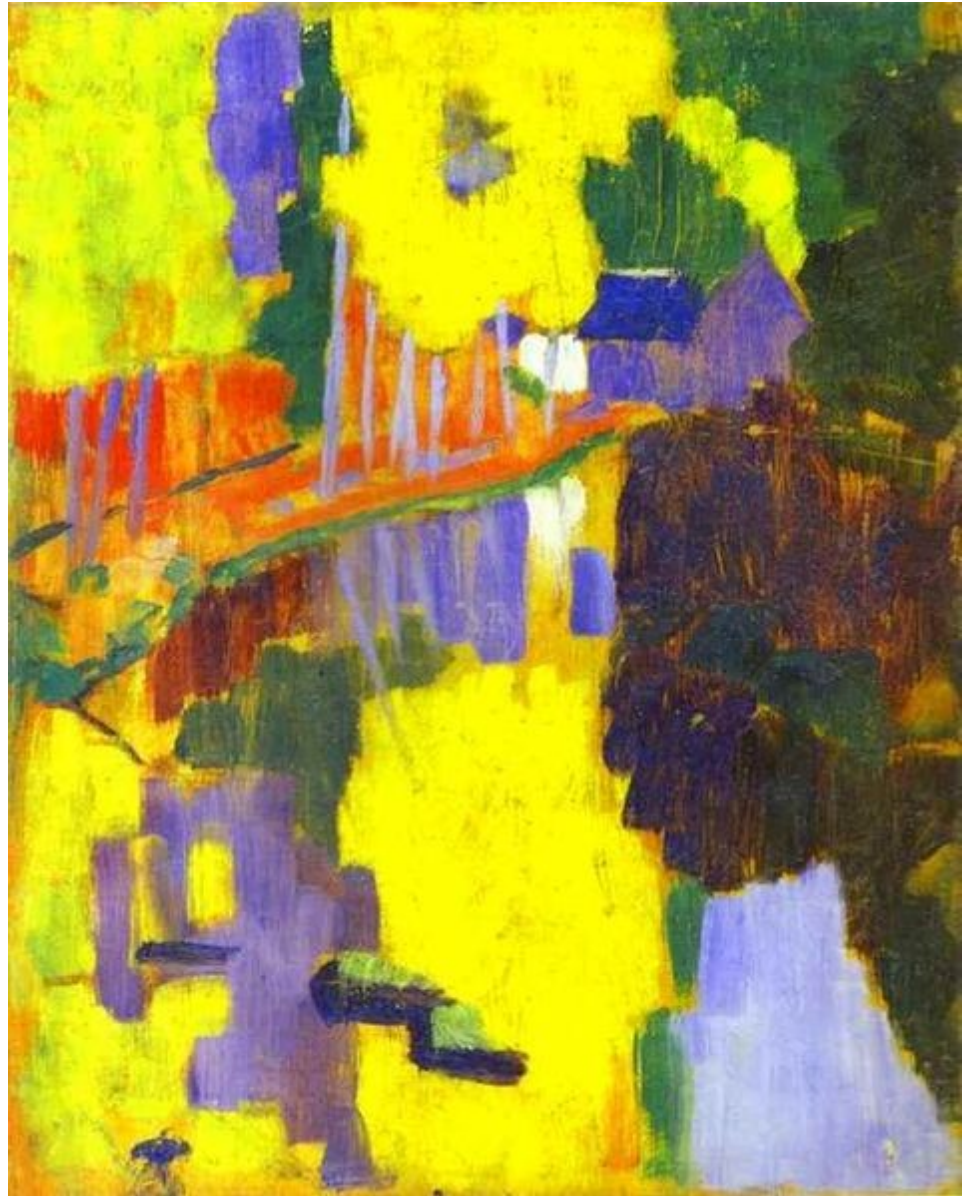
(P. Signac, *D'Eugène Delacroix au Néoimpressionisme*, 1899)

Paul Sérusier,
Talisman, 1888
skupina Nabis

Je třeba si uvědomit, že obraz dříve než představuje koně, bitvu, nahou ženu, nebo jinou anekdotu, je ve své podstatě plocha pokrytá barvami uspořádaná podle určitého pořádku.

(Maurice Denis, Théories)

Édouard Manet

Portrét Stéphana Mallarmé, 1876

Proniknout za skutečnost, vyvolat obraz, který se rodí ze snů, to je poslání básní-
kovo. Pojmenovat věc přímo, znamená nepochopit, v čem ze tří čtvrtin záleží
působivost básně – totiž právě ve šťastné schopnosti tušit v hlubinách. V nazna-
čení a přiblížení spočívá sen. To je podstata tajemství, které tvoří symbol.

(Stéphane Mallarmé)

Příklad tajemného, symbolistního díla: další snímek.

Jan Toorop
Sfinga, 1892-1897

Paul Cézanne

Mont Ste-Victoire, cca 1900

Přírodu nemůžeme reprodukovat, musíme ji reprezentovat. Čím? Ztělesňujícími barevnými ekvivalenty, které ji vytvoří.

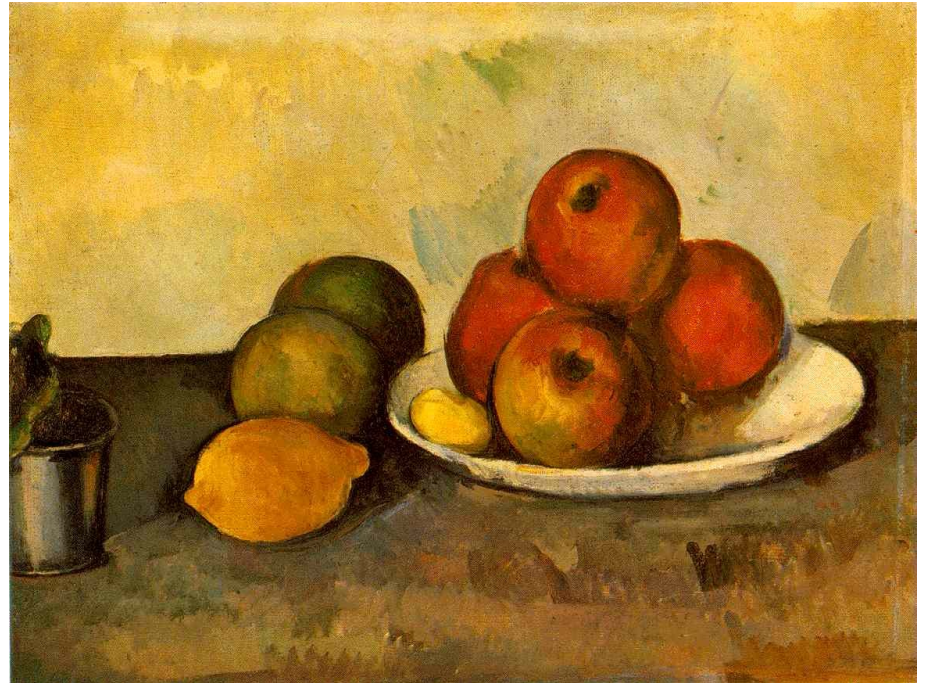
(Cézanne, in: M. Denis, Théories)

Paul Cézanne

Zátiší s jablky, cca 1890

- Čím je harmoničtější barva, tím je přesnější kresba. Dosáhne-li barva nejvyššího bohatství, je forma nejplněnější. Kontrasty a souhra barevných tónů: v tom je tajemství modelace a kresby. (Cézanne, in: E. Bernard, Souvenirs sur Paul Cézanne)
- Nemá se říkat modelovat (tělesa), ale modulovat (barvy). (Cézanne, in: M. Denis, Théories)

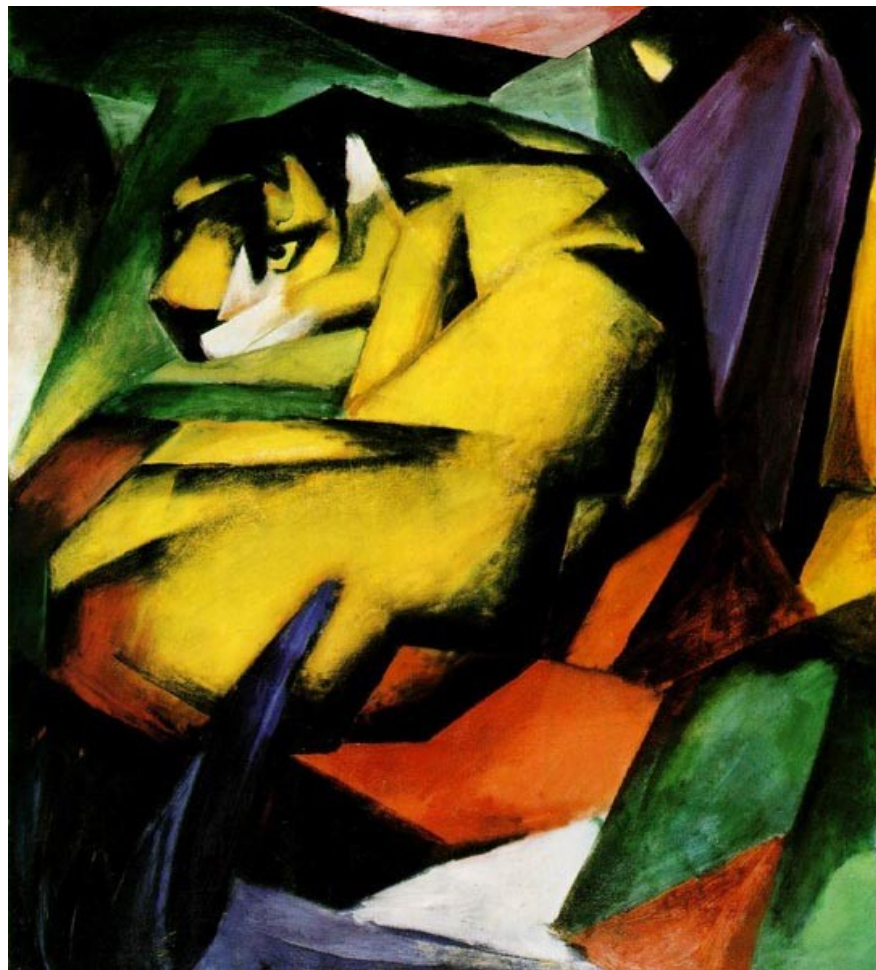
Expresionismus, kubismus, abstrakce

- **Wilhelm Worringer**, *Abstraktion und Einfühlung*, 1908 (disertace, *Abstrakce a vcítění*, česky 2001)
- **Vasily Kandinsky**, *Über das Geistige in der Kunst*, 1912, (O duchovnosti v umění, česky 1998)
- Almanach *Der blaue Reiter*. Ed. Franz Marc – Vasily Kandinsky. 1912
- **Guillaume Apollinaire**, *Peintres cubistes*, 1913
- Týž, *Méditations éthétiques*, 1913, *L'antitradition futuriste*, 1914
- **Paul Klee**, *Schöpferische Konfession*, 1920
- Týž, *Pädagogisches Skizzenbuch*, 1925 (Pedagogický náčrtník, česky 1999)
- **Piet Mondrian**, *Lidem budoucnosti. Studie k neoplasticismu* (česky 2002)

Franz Marc

Tygr, 1912

Rozkládáme dnes neporušenou, stále klamající přírodu a znovu ji scelujeme podle naší vůle. Pronikáme hmotou a není daleko den, kdy pronikneme vířící masou jako vzduchem. (...) Všechny objevy znamenají duchovní proměnu a posunutí hranice poznání. (F. Marc, Briefe... vyd. 1920)

Pablo Picasso Portrét D. H. Kahnweilera, 1910

Noví malíři hledají ideální krásu, která by nebyla už jen hrdým výrazem lidského rodu, ale výrazem celého světa, tou měrou, jak zlidštl ve světle.

(G. Apollinaire, Kubističtí malíři, 1913)

Od Apollinaira odvozené odlišení kubismu analytického (tento snímek), syntetického (+2) a orfického (+3), tj. hudebního, podle pěvce Orfea.

Pablo Picasso
Slečny z Avignonu, 1907

Pablo Picasso

Mandolína a kytara, 1924

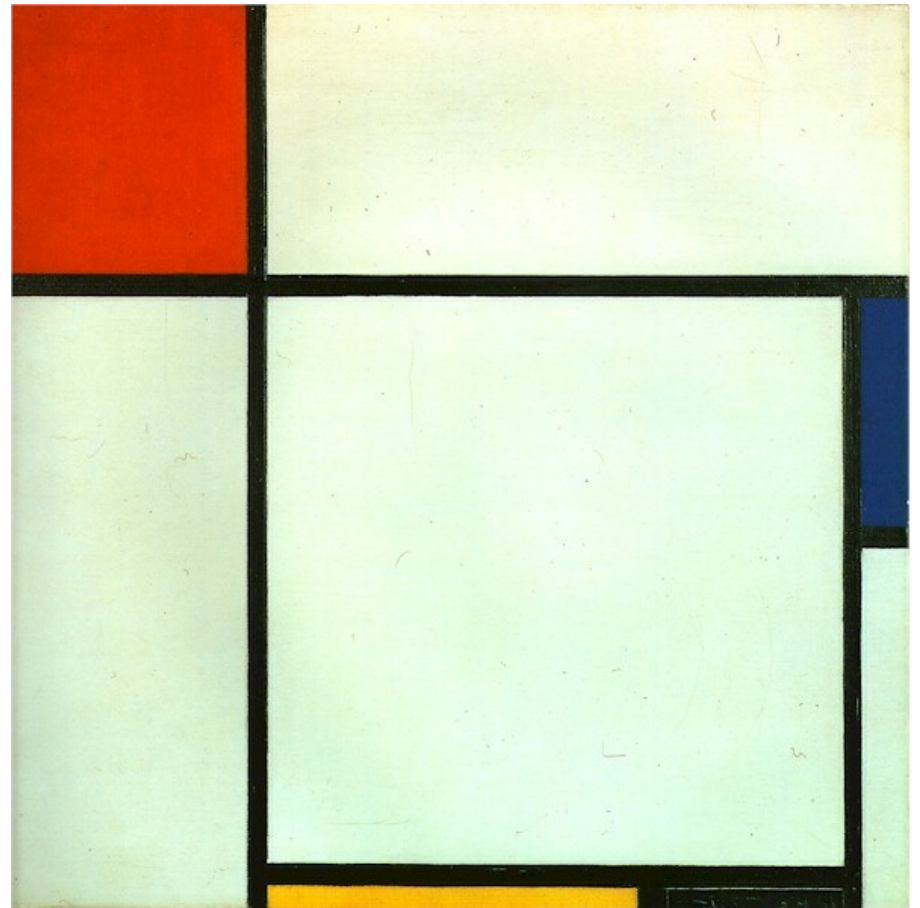
Robert Delaunay
Kruhové tvary, cca 1910

Piet Mondrian, Kompozice, cca 1930

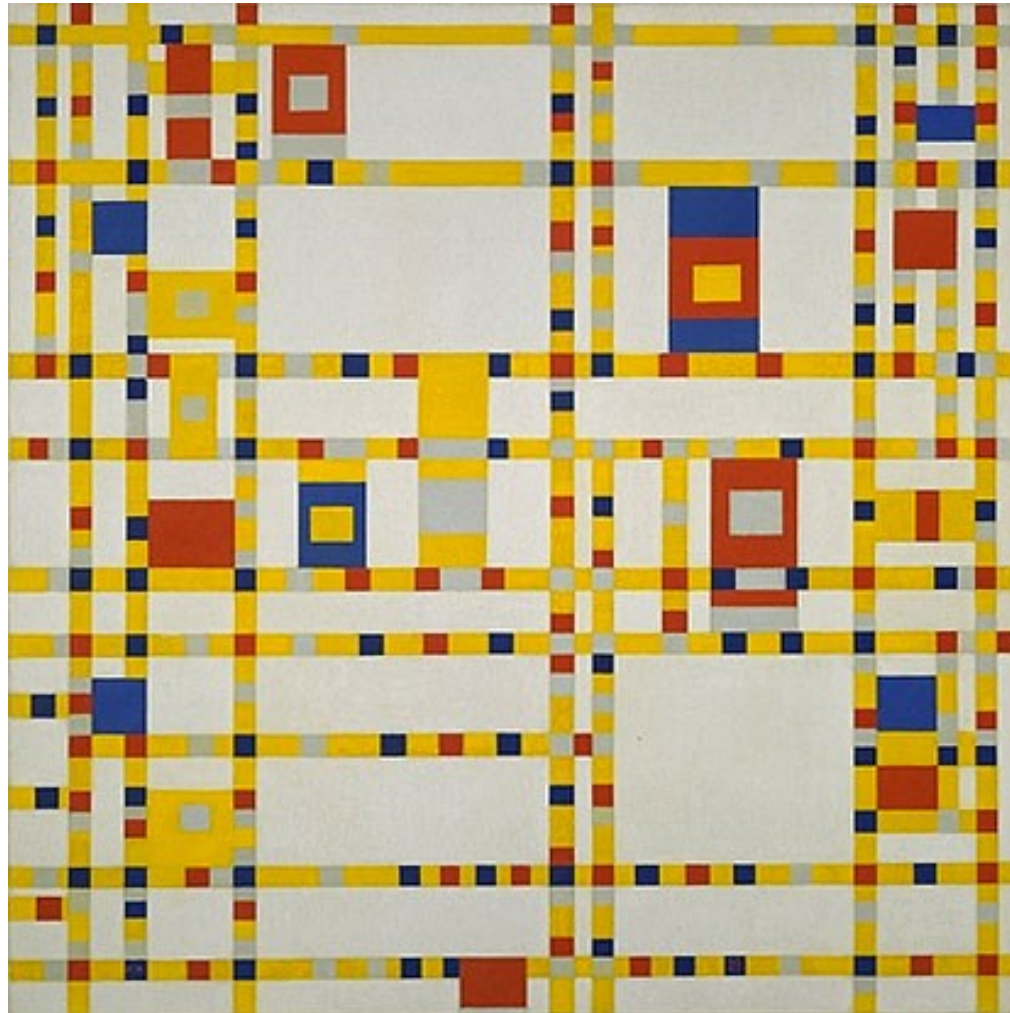
Za proměnlivými
přírodními formami je
neměnná čistá realita. Je
tedy třeba přírodní formy
redukovat až na čisté
neměnné poměry.

(P. Mondrian, Lidem
budoucnosti)

Piet Mondrian

Broadway Boogie-Woogie, 1942-43

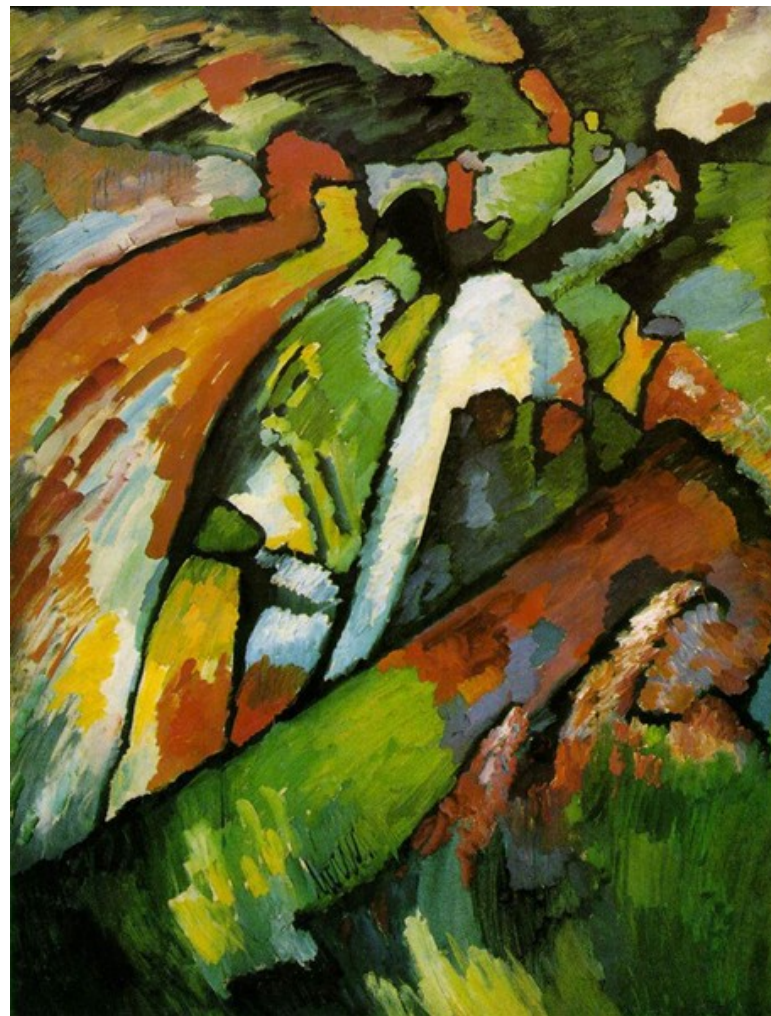

Vasilij Kandinskij

Improvizace 7, 1910

Barva je prostředek bezprostředního působení na duši. Barva je klávesa. Oko je úderné kladívko. Duše je klavír s mnoha strunami. Umělec je ruka, která úderem na tu nebo onu klávesu způsobí vibraci duše.

(V. Kandinskij: O duchovnosti v umění. Mnichov 1912.)

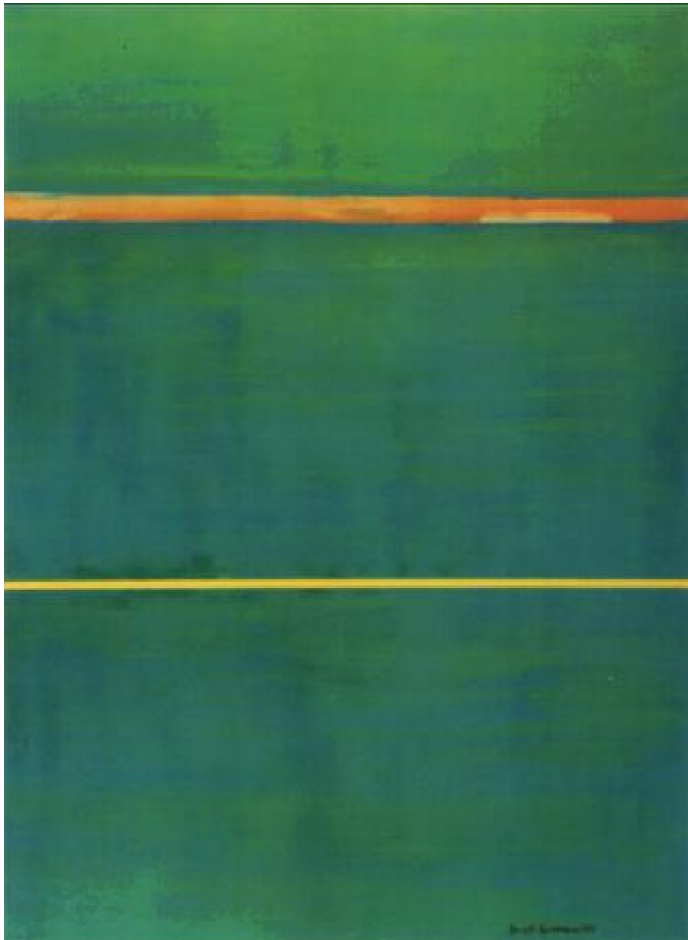
František Kupka
Amorfa - dvoubarevná fuga, 1912

Variety abstrakce

Barnett Newman, Dionysius, 1949

Mark Rothko, Bílý střed, 1950

Clyfford Still, 1949
Jackson Pollock, 1950

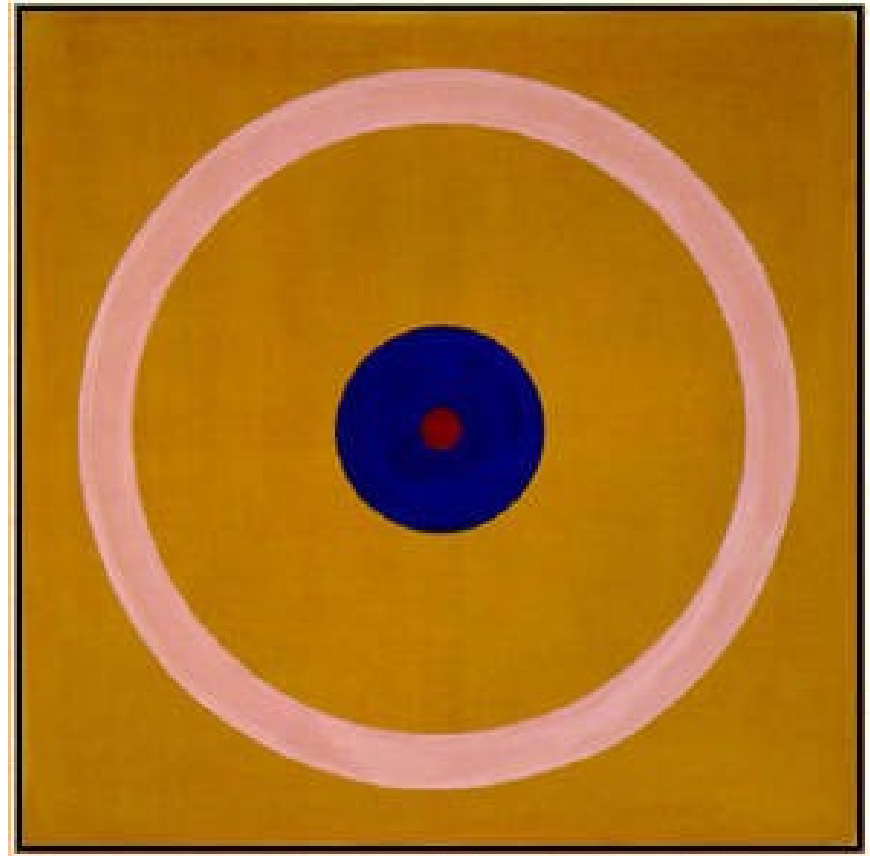

Kenneth Noland

Mosazný zvuk, 1962

...modernistické umělecké dílo se v zásadě musí vyhnout závislosti na jakékoli formě zkušenosti, která by nebyla vymezena povahou svého média. To mezi jiným znamená, že se musí vzdát iluzivnosti a jakéhokoli explicitního vztahu ke světu.

(Clement Greenberg, Nové sochařství, 1958)

Barnett Newman, Kdo se bojí červené, žluté a modré? IV, 1969-1970

Newmanův obraz se nesnaží ukázat, že trvání překračuje vědomí, sám o sobě chce být událostí, probíhajícím okamžikem... Newmanův obraz je andělem. Nic nezvěstuje, je sám o sobě zvěstováním. (J.-F. Lyotard)

Metafyzická malba

Giorgio de Chirico, Zneklidňující múzy, 1925

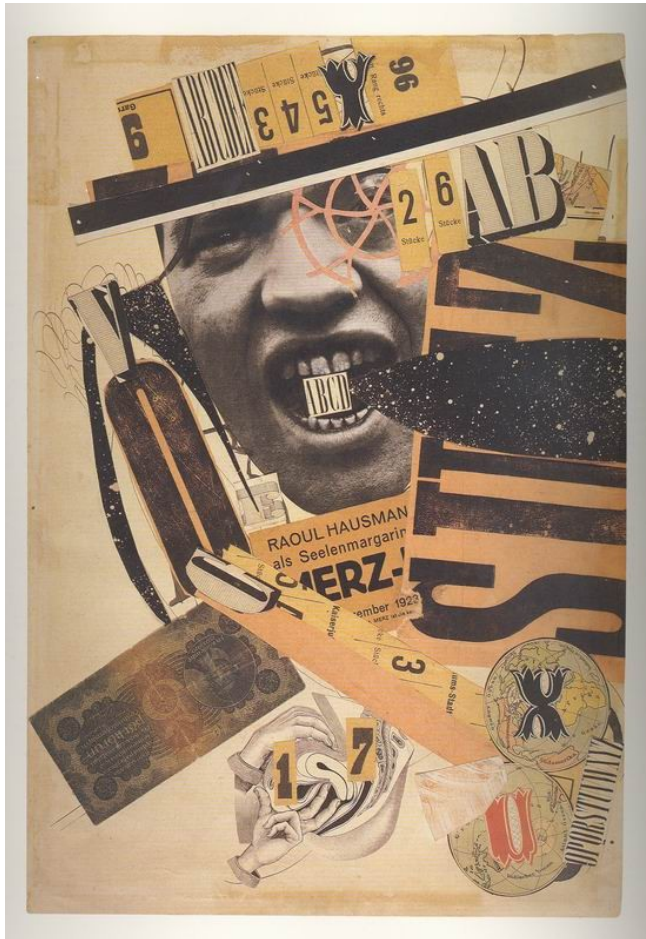
Manifesty surrealismu, André Breton: první 1924, druhý 1930,
prolegomena k třetímu 1942

Surrealismus

Max Ernst, Oblékání nevěsty, 1939

Dada a „neodada“ (pop art)
Raoul Hausmann, ABCD, 1923-1924
Andy Warhol, Souper Dress, 1960

Marcel Duchamp, ready made
Kolo bicyklu, 1913; Fontána, 1917

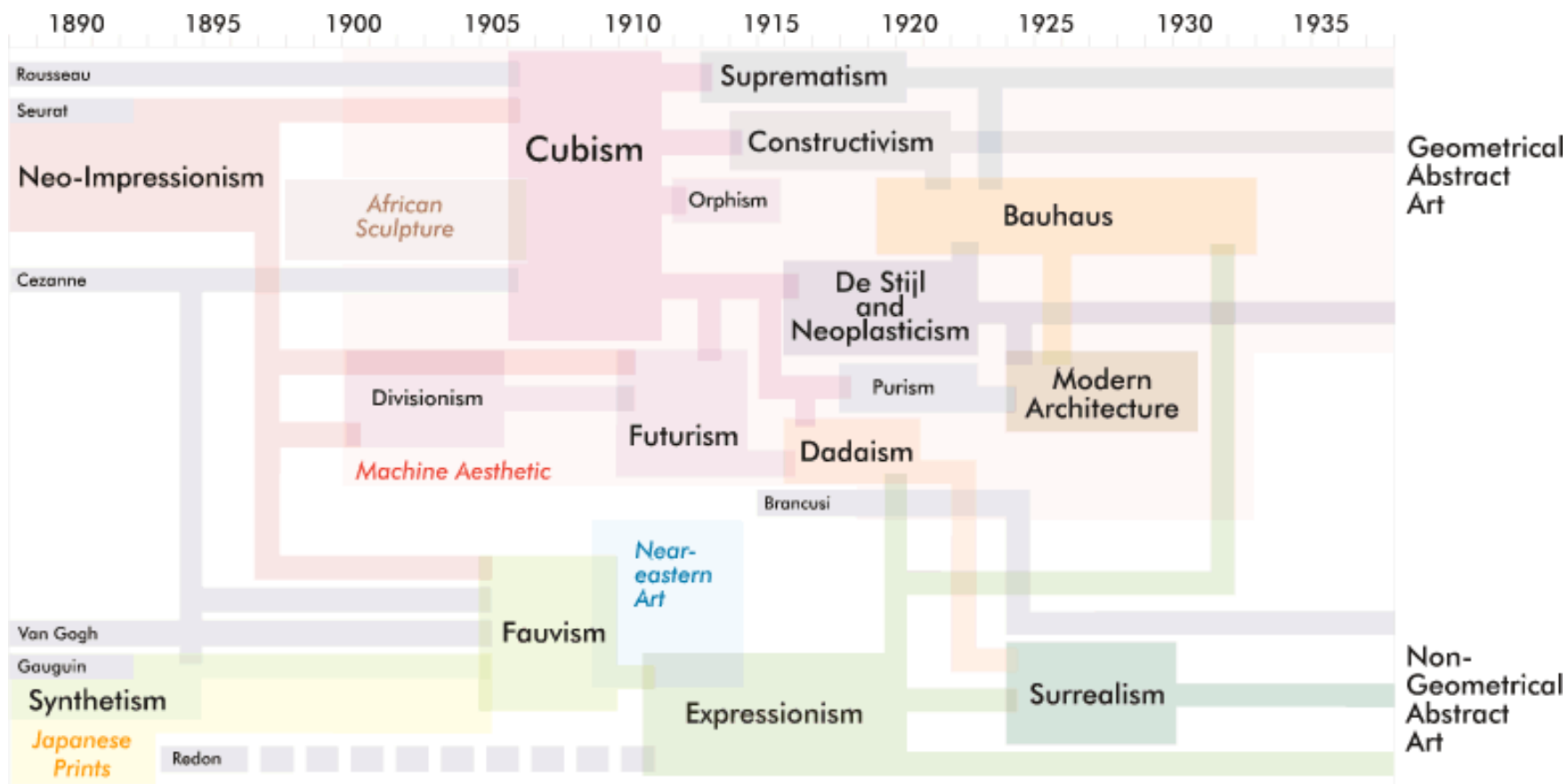
Andy Warhol, Brillo Box, 1964, 1969

Teoretická diskuze: Arthur C. Danto

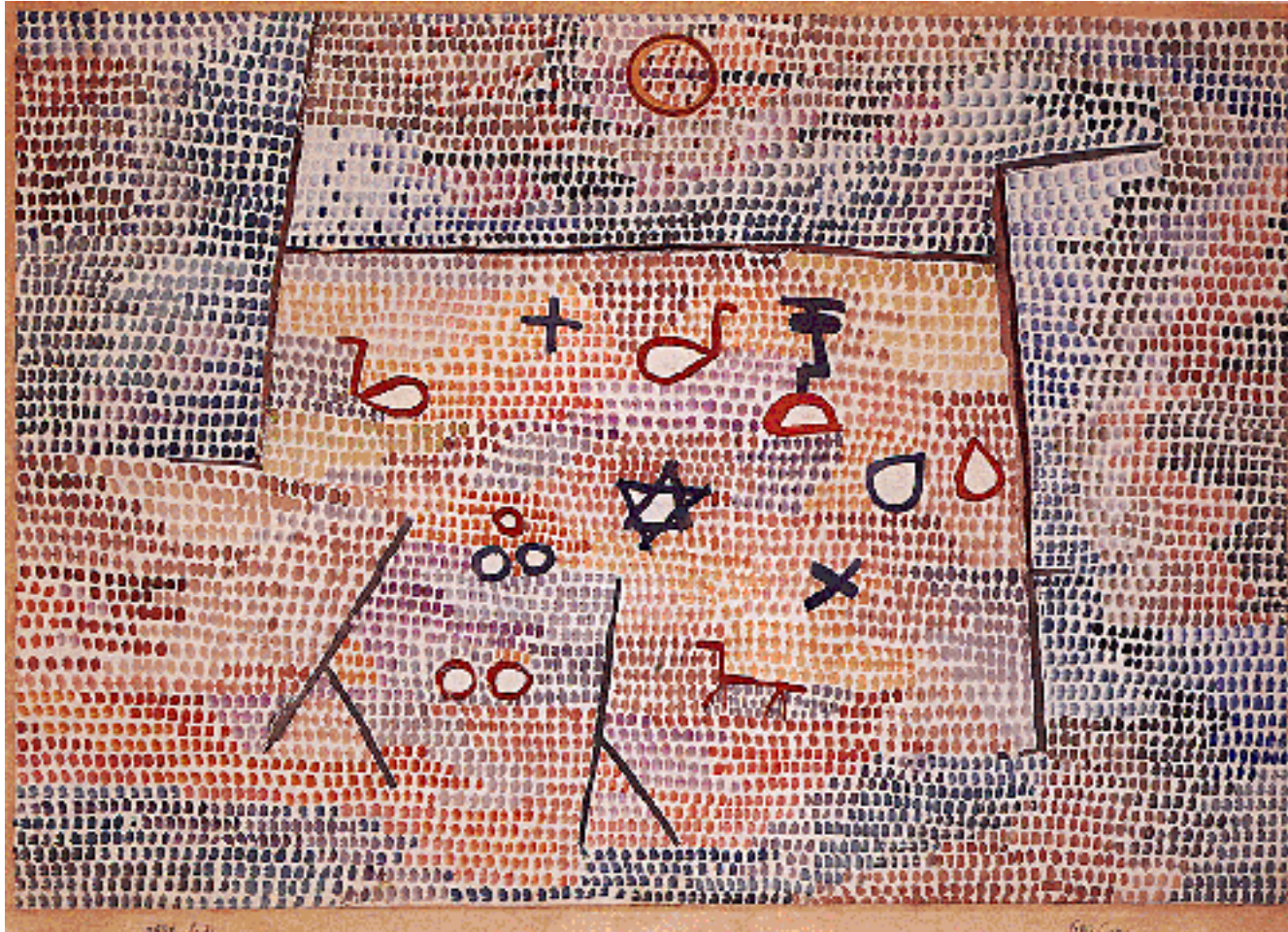

Genealogie umění modernismu

pozn.: nebezpečí schematizace a opomíjení děl, které nezapadají do vývojové linie; naproti tomu je možno upozornit na díla „solitérů“ – umělců využívajících sice modernistických postupů, ale „nezařaditelných“ do schématu (P. Klee, M. Chagall, Z. Rykr...)

Paul Klee Hračka, 1931

Zdenek Rykr
Únorové slunce nad malým městem, 1933

Tři ideje obrazové racionality dle A. Gehlena

Arnold Gehlen, *Zeit-Bilder. Zur Sociologie und Ästhetik der modernen Malerei*, 1960, 2. vyd. 1986

- Řídící idea obrazové racionality: zahrnuje výstavbu, vnitřní strukturu a vztah tohoto obrazu k vnějšímu světu.
- V západoevropském umění rozlišuje tři ideje (paradigmata):
 - 1) Umění ideálního zpřítomňování
 - 2) Realistické umění
 - 3) Kubistické a abstraktní malířství (peinture conceptuelle – spočívající v teorii)

Tak probíhá „proces redukce obsahu obrazu“. Zvyšuje se „suverenita estetického“ a zdůrazňuje se subjekt.

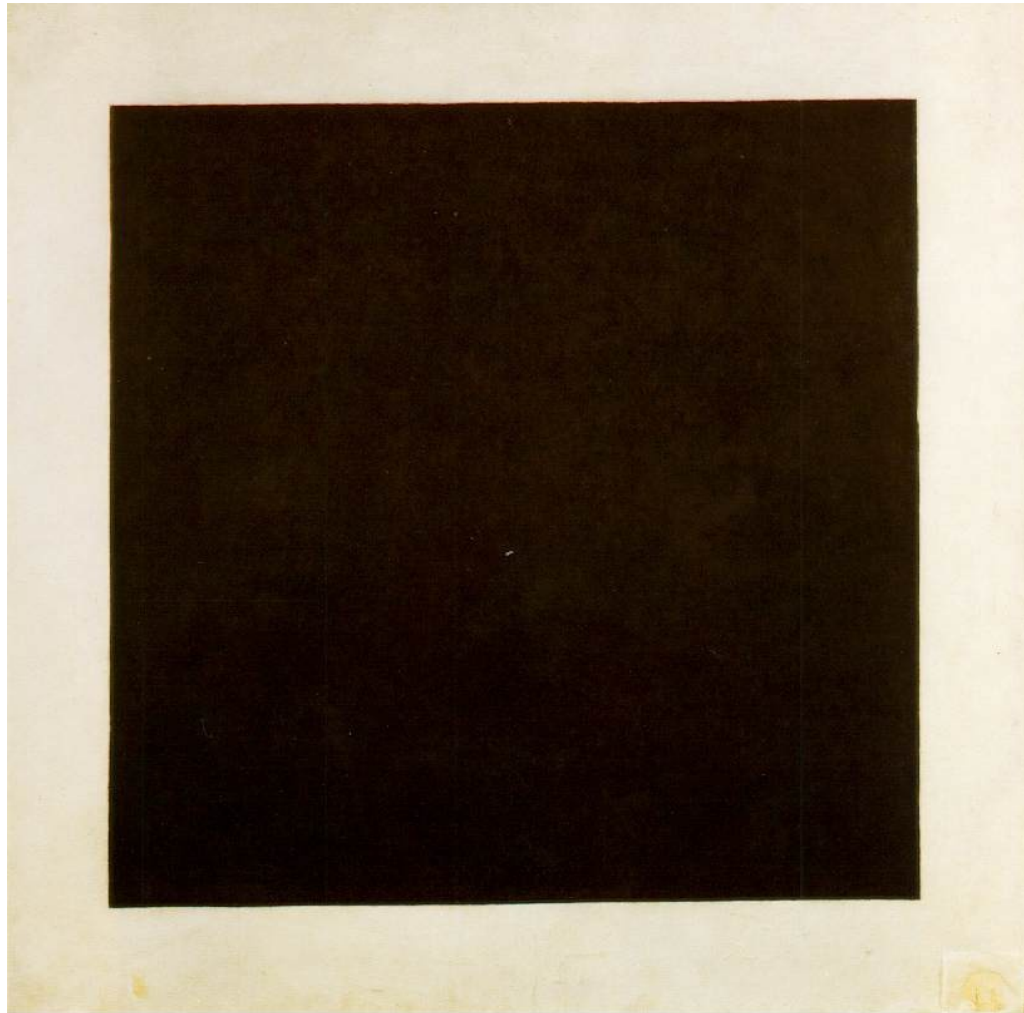
- 1) Umění ideálního zpřítomňování
- 2) Realistické umění (G. Courbet, 1855)

Abb. Nike von Samothrake. Um 180 v. Chr., Marmor. 2,45 m. Paris, Louvre.

3) Konceptuální malířství (K. Malevič, Černý
čtverec na bílém pozadí, 1915)

Literatura

- Miroslav Lamač, *Myšlenky moderních malířů*. 4. vyd. Praha 1989.
- Zdenka Volavková-Skořepová, *Myšlenky moderních sochařů*. 2. vyd. Praha 1971.
- Tomáš Pospiszyl, *Před obrazem. Antologie americké výtvarné teorie a kritiky*. Praha 1998.
- Konrad Paul Liessmann, *Filozofie moderního umění*. Olomouc 2000.
- Stéphane Mallarmé, *Souhlas noci*, sv. II. Ed. Jan M. Tomeš. Praha 2002.
- John Golding, *Cesty k abstraktnímu umění*. Brno 2003.
- Tomáš Pospiszyl, *Srovnávací studie*. Praha 2005.
- Edice *De arte* (Praha, Arbor vitae), sv. 1-30 (1998-2016), editor Stanislav Kolíbal.